

Temeljne značilnosti zadruga po Zakonu o zadrukah

(vir - Primož Žerjav "Pravni okviri za zadruga v Sloveniji in EU")

Opredeleitev pojma zadruga

S pravnega vidika je zadruga posebna vrsta pravne osebe. Zadruga je definirana kot organizacija vnaprej nedoločenega števila članov, ki ima namen pospeševati gospodarske koristi in razvijati gospodarske oziroma družbene dejavnosti svojih članov ter temelji na prostovoljnem pristopu, svobodnem izstopu, enakopravnem sodelovanju in upravljanju članov (1. člen). Iz tega izhaja, da sta bistveni sestavini pojma zadruga, kot posebne pravne osebe oziroma gospodarske organizacije, predvsem spremenljivo število članov (ter kapitala) in njen namen. Poleg tega pa ima zadruga kot pravna oseba še številne druge posebnosti, ki jo statusno pravno ločujejo od ostalih.

Namen zadruga po Zakonu o zadrukah

Namen zadruga je v tem, da pospešuje gospodarske koristi svojih članov na podlagi enakopravnega sodelovanja in članskega upravljanja. To je tudi tisti specifični element, po katerem se zadruga najbolj razlikuje od gospodarskih družb in drugih ne združnih pravno organizacijskih oblik. V teoriji je govora o posebnem združnem pospeševalnem namenu članov, ki ga nemška teorija povezuje z načelom istovetnosti zadruga in njenih članov. Pospeševalni namen v germanski pravni tradiciji razumemo v izrazito gospodarskem pomenu. Prav tako tudi slovenski ZZad, ki iz te tradicije izhaja, govori o pospeševanju »gospodarskih koristih svojih članov« (1. člen) in tako lahko zajema povečevanje prihodkov oziroma zmanjševanje odhodkov članov, lahko pa tudi zagotavljanje dobrin in storitev, ki posameznemu članu brez posredovanja zadruga sploh ne bi bile dostopne.

ZZad-C je po zgledu UEZ namen zadruga razširil tudi na razvijanje »gospodarskih oziroma družbenih dejavnosti« njenih članov. Na tej podlagi lahko zadruga zagotavlja tudi gospodarske koristi pri zadovoljevanju socialnih, kulturnih, izobraževalnih in drugih potreb, ki jih imajo člani v zasebnem življenju, vendar pa tudi v tem primeru zadruga ne sme biti ustanovljena zgolj zaradi golega organiziranja neprofitnih dejavnosti, temveč mora (po naravi stvari) za pokritje svojih stroškov poslovanja tudi nekaj prigospodariti.

V združnem pravu je torej vprašanje, ali sme zadruga pridobivati presežek prihodkov nad odhodki (dobiček) ali ne, preseženo. Res je sicer, da zadruga pri uresničevanju svojega pospeševalnega namena, ne izključuje stranskih negospodarskih namenov, vendar pa zadruga uresničuje svoj namen le tedaj, ko pridobi določeno gospodarsko korist, jo posreduje svojim članom in zagotavlja svojemu obratu trajno sposobnost za pospeševanje gospodarskih koristi svojih članov.

Spremenljivo število članov in kapitala zadruga

Spremenljivost članstva je strukturna posebnost zadruga. Zadruga lahko ustanovijo najmanj trije ustanovitelji, ki so lahko fizične oziroma pravne osebe (4. člen). Nad tem številom je število včlanjenih združnikov načeloma prosto spremenljivo. Načelo spremenljivega števila članov je hkrati povezano tudi z načelom spremenljivosti vloženega kapitala v zadrugi. Zadruga je namreč po tradicionalnih načelih entiteta s spremenljivo višino kapitala, ki je razdeljen na deleže in se neposredno povezuje s t.i. načelom odprtih vrat, po katerem je pristop in izstop članov dovoljen, ne da bi bila potrebna sprememba statuta ali objava spremembe višine kapitala, kot je to značilno za osebne oziroma kapitalne družbe.

V načela je bistveno posegel ZZad-C z določbo, ki po zgledu Uredbe o Evropski zadrugi (UEZ) tudi slovenskim zadrugam dopušča možnost določitve minimalnega zneska vpisanega kapitala, ki ga razumemo kot seštevek vpisanih članskih deležev. ZZad do te novele ni določal predpisane višine osnovnega kapitala, zato so člani lahko vpisovali svoje deleže v višini, ki so jo določala zadružna pravila (statut). Tudi nova določba 39. a člena ZZad je zgolj dispozitivne narave. Po tej določbi lahko zadružna pravila, ki dopuščajo prenos deležev, določijo najnižji znesek, pod katerega se seštevek članskih deležev ne sme zmanjšati zaradi izplačila članom ali njihovim pravnim naslednikom po prenehanju članstva ali odpovedi enega ali več prostovoljnih deležev (1. odstavek 39. a člena ZZad). Določba posega tudi v načelo spremenljivega števila članov. Član lahko sicer še vedno prostovoljno izstopi iz zadruge, vendar pa se deležev članov ne sme izplačati, če bi izplačilo pomenilo znižanje minimalnega vpisanega kapitala pod statutarno določeno mejo (2. odstavek 39. a člena ZZad).

Sodelovanje članov in načelo istovetnosti

Tradicionalni model zadruge predpostavlja sodelovanje med člani in zadrugo. Iz tega izhaja tudi ZZad, ko udejanja eno izmed temeljnih načel zadružnega organiziranja – načelo istovetnosti zadruge in njenih članov. Teoretiki načelo istovetnosti predlagajo kot bistveno razlikovalno značilnost zadruge, na podlagi katerega so člani zadruge sočasno lastniki (vlagatelji), upravljavci in sodelavci (poslovni partnerji, uporabniki storitev ali delavci) zadruge, vendar pa to ne pomeni, da je zadruga strogo vezana na izključno sodelovanje s svojimi člani. ZZad namreč določa, da zadružna pravila lahko omogočijo sklepanje poslov tudi z drugimi osebami, ki niso njeni člani, vendar ne na takšen način in v tolikšnem obsegu, da bi zaradi tega njeno sodelovanje s člani imelo podrejen pomen (2. odstavek 2. člena ZZad). ZZad-C je po zgledu UEZ določil, da lahko zadruga svoje dejavnosti vodi tudi po odvisni družbi (1. člen ZZad). Od drugih gospodarskih organizacij se zadruga torej razlikuje po tem, da je njen namen dejavnost s katerimkoli osebami, prvenstveno in pretežno pa s svojimi člani, za katere pridobiva tudi koristi iz sodelovanja. Novi ZZad- C je načelo istovetnosti prebil tudi z možnostjo uvedbe posebne vrste članov zadruge poleg članov uporabnikov (novi 8 a. člen). Zadružna pravila lahko določajo, da članstvo pridobijo tudi člani, ki z zadrugo ne sodelujejo in v zadrugo zgolj vlagajo svoja sredstva, seveda proti zagotovitvi določenih premoženjskih in (omejenih) upravljaljskih pravic.

Osebno članstvo in prenos vseh deležev

Naslednja značilnost zadruge je njeno osebno članstvo. ZZad določa, da članstvo v zadrugi s smrtjo fizične ali prenehanjem pravne osebe, preneha. Univerzalni pravni naslednik ima zgolj pravico do izplačila vrednosti deleža (39. člen ZZad). ZZad pa gre še dlje z določbo, da članstvo tudi na kakršenkoli drugačen način ni prenosljivo (9. člen ZZad). ZZad-C tudi glede tega vprašanja določa izjemo. Po novem drugem odstavku 9. člena zadružna pravila lahko določijo, da članstvo preneha tudi v primeru, ko član v skladu s tem zakonom prenese vse deleže na drugo osebo. Tudi v tem primeru pa mora prenesene deleže pridobiti oseba, ki je že članica zadruge ali je sprejeta v članstvo zadruge (39. b člen ZZad).

Pravica sodelovanja v organih zadruge

Ena izmed temeljnih pravnih značilnost zadruge je tudi način upravljanja zadruge, ki je po ZZad prepuščeno članom samim. Posebnost zadruge v primerjavi s kapitalskimi družbami je, da imajo člani izključno pravico voliti in biti voljeni v organe upravljanja ter nadzora (pasivna volilna pravica). Izjema pri tem je le direktor zadruge, ki je lahko tudi nečlan. V praksi pa je

velikokrat tudi direktor član zadruga, kot poslovodni organ, prav tako izbran izmed članov zadruga. ZZad torej udejanja tradicionalno zadružno načelo demokratične uprave.

Nerazdelno zadružno premoženje

Pomembna značilnost slovenske zadružne zakonodaje je tudi nerazdelno zadružno premoženje. Pri tem je potrebno poudariti, da nerazdeljivost določenega dela zadružnega premoženja v zadrugah ni posebnost slovenske zakonodaje, saj je v primerjalnem zadružnem pravu dokaj razširjena (npr. v Franciji, Španiji, Italiji). Prav tako tudi UEZ pri razdelitvi premoženja dopušča načelo nezainteresirane delitve premoženja evropske zadruga. Po UEZ se premoženje, ki preostane po poplačilu upnikov in vračilu deležev članom, ne razdeli med člane, temveč uporabi za nek drug namen.

Nerazdelno premoženje, ki se ne sme razdeliti med člane niti ob prenehanju zadruga, je določeno v 74. členu ZZad. Tako se ne sme razdeliti med člane premoženje, ki je nastalo v času družbene lastnine kot nedeljivo premoženje oziroma so ga zadruga pridobile na podlagi denacionalizacije in sodelovanja v postopku lastninskega preoblikovanja živilske industrije.

Zakon je za varstvo navedenega premoženja vzpostavil posebni sistem, ki ga je dopolnila tudi zadnja novela ZZad-C. Najpomembnejše so določbe, ki urejajo vprašanje izročitve nerazdelnega premoženja po prenehanju zadruga. Poenostavljeno povedano mora zadruga, ki preneha, to premoženje izročiti ustrezni zadružni zvezi, zadružna zveza pa je obvezana to premoženje dodeliti drugi zadrugi, ki se ustanovi na območju zadruga, ki je prenehala.

Nerazdelno premoženje je glede na trajanje zadruga praviloma ustvarjeno z delom več generacij zadružnikov, način varstva tega premoženja pa zagotavlja, da se bo zadružno podjetje ohranjalo tudi za vnaprejšnje generacije zadružnikov ter ga hkrati veže na določeno teritorialno območje, kar zagotavlja tudi razpršenost oziroma decentralizacijo zadružnih podjetij.

Uporaba drugih zakonov

V statusno pravno zgradbo zadruga posegajo tudi drugi predpisi. ZZad se ponekod smiselno sklicuje na Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), tako na primer glede določb, ki se nanašajo na poslovne knjige, letno poročilo in revidiranje zadruga (41. a člen) ter glede firme, sedeža, dejavnosti, zastopanja zadruga in njihovega vpisa v sodni register (56. člen). ZZad se na ZGD-1 sklicuje tudi v poglavju, ki ureja statusno preoblikovanje zadruga (členi 48. č, 48. i, 48. r in 48. š).

V upravljanje zadruga posega Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju (ZSDU). Po 78. členu ZSDU se sodelovanje delavcev pri upravljanju v organih zadruga uresničuje preko predstavnikov delavcev v nadzornem ali upravnem odboru, v komisijah upravnega odbora ali preko predstavnika delavcev med izvršnimi direktorji zadruga.

Za zadruga velja tudi Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP). Za zadruga se tako uporabljajo tudi določbe o finančnem poslovanju (2. poglavje), o postopku prisilne poravnave (4. poglavje), o stečajnem postopku (5. poglavje) in o postopku izbrisa iz sodnega registra brez likvidacije (7. poglavje ZFPPIPP).